

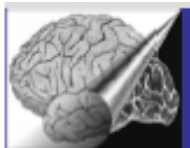
Kognitív eltérések a nemek között

3.

A nyelv

Prof. Dr. Kéri Szabolcs

Az óra Prof. Dr. Pléh Csaba által kidolgozott tananyagra épül,
amelyet Dr. Demeter Gyula és Dr. Pajkossy Péter módosított.

Témák

1. A nyelv alapelemei és néhány gyakori nemi sztereotípia (anatómia)
2. Miért használunk „feleslegesen” gazdag nyelvet? – Evolúciós megfontolások
3. Szókincs és nyelvtan férfiaknál és nőknél
4. Férfi és női stílusjegyek a kommunikációban
5. Társas szabályozók (tegeződés, testbeszéd) és hatalmi viszonyok a nemek kapcsolatában

A nyelvi szerveződés szintjei

1. **Fonológia** és **ortográfia** (hangsorok, írott betűsorok)
2. **Lexikai** szint (szavak)
3. **Szemantikai** szint (fogalmak, szavak jelentése)
4. **Grammatikai** szint (szavak mondatokká szervezése)
5. **Pragmatikai** szint (beszélgetés során a másik személy belső állapotainak elképzelése, társas szabályok alkalmazása)

A beszéd idegrendszeri szerveződése, patológiája és a nemi sztereotípiák

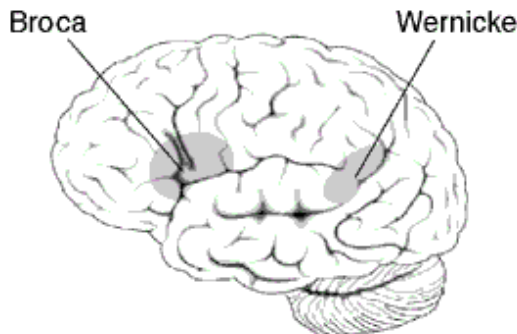
1. **Broca központ** (bal homloklebeny hátsó-alsó része)

- Beszédmozgató közpon (szavak kimondása)
- Sérülés: **motoros aphasia** – **FÉRFI (!) beszédstílus**
szószegénység – teljes beszédképtelenség
agrammatizmus (nyelvtan zavara)
beszédértés ép

Klasszikus klinikai megfigyelés:
aphasia bal
félteke sérülése után
férfiaknál súlyosabb (?)

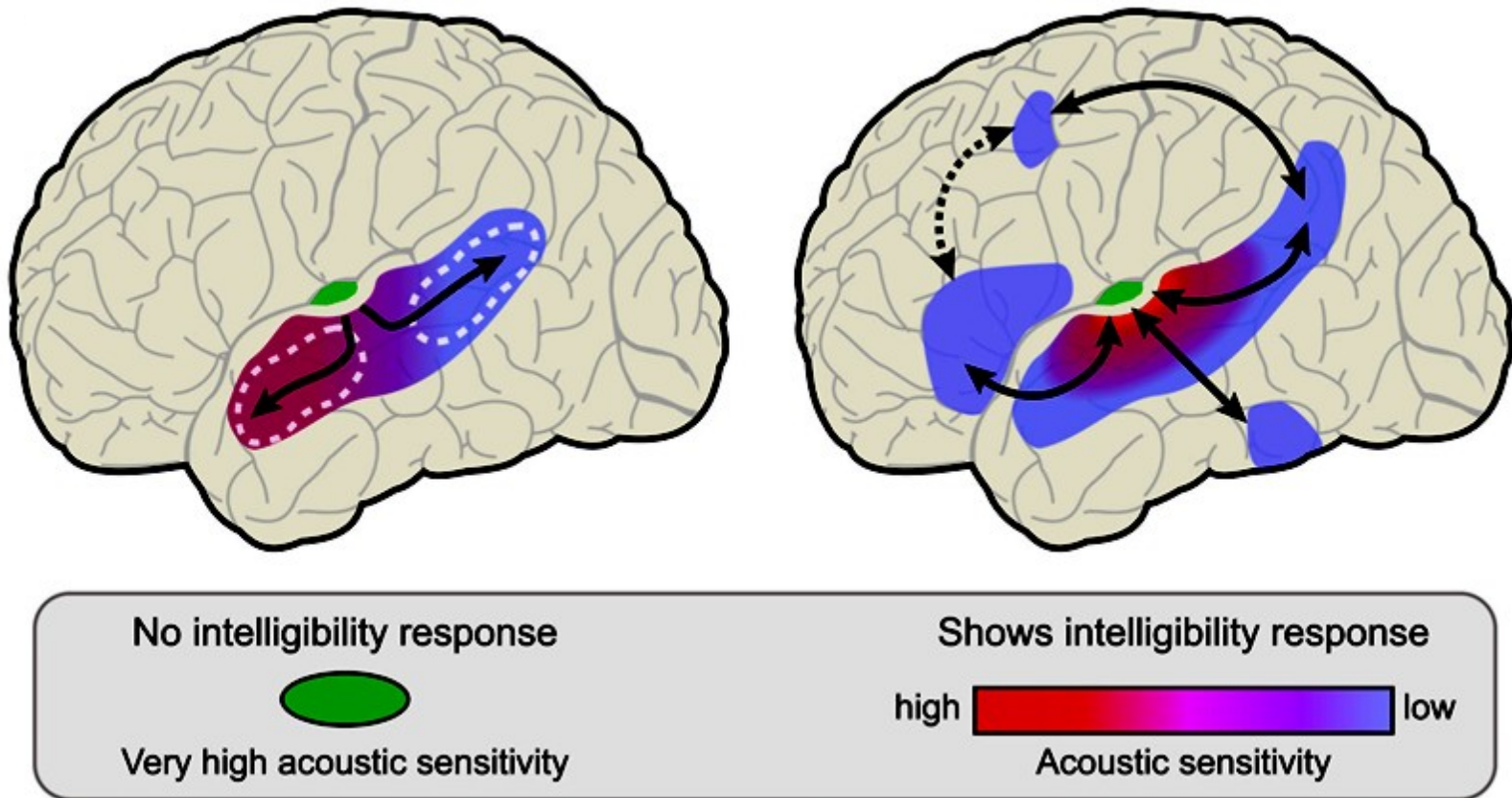
2. **Wernicke központ** (bal felső halántéklebeny hátsó része)

- Beszédértési központ
- Sérülés – **szenzoros aphasia** – **NŐI (!) beszédstílus**
értelmetlen bőbeszédűség (szósaláta)
beszédértés károsodott

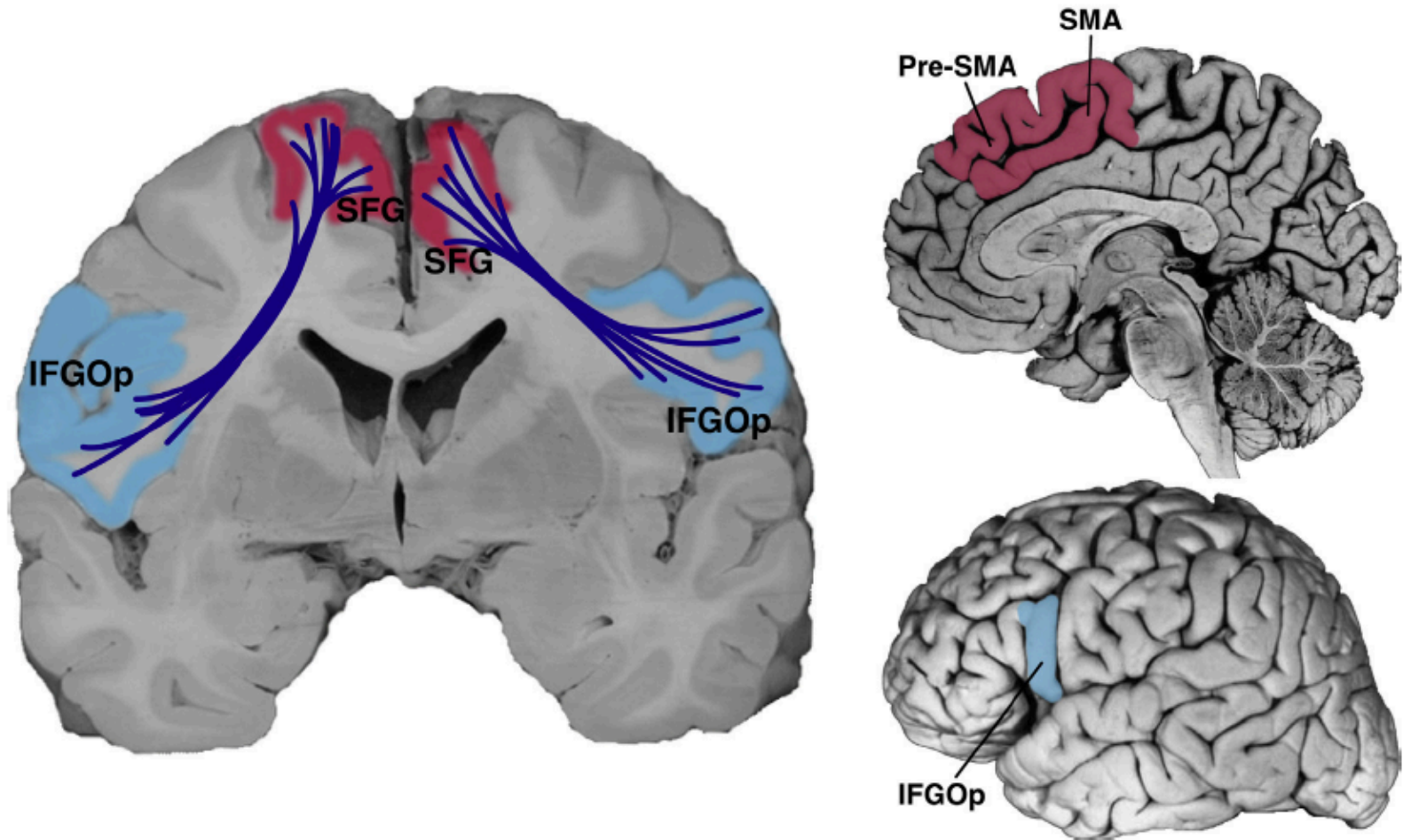

Leborgne („Tan”) agya, Paul Broca (1861)

A Broca - Wernicke modellen túl: konceptuális vs. perceptuális válaszkészség a nyelvi feldolgozás során (a szavak jelentése)

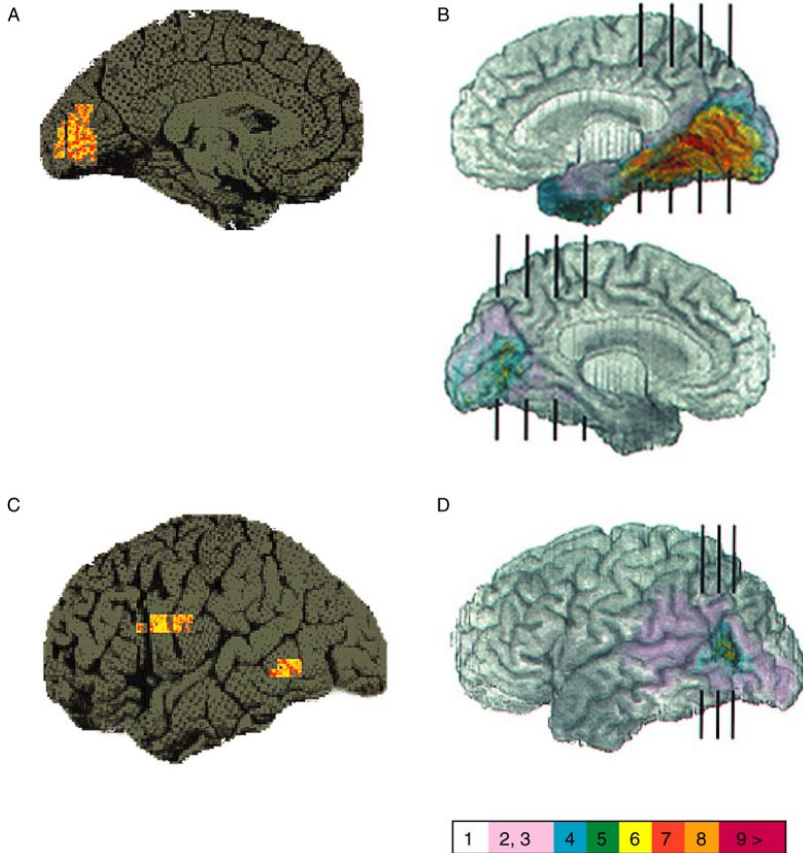
Frontal Aslant Tract

Tremblay & Dick. Brain Lang 2016;162:60.

Agnosia: tárgyak és személyek felismerési képtelensége,
a jelentéstartalom elvesztése (szemantikai szintű zavar)

– ***nincs nemi különbség!***

Élőlények felismerésének zavarára

Tárgyak felismerésének zavarára

A féltekei specializáció

Jobbkezesek: >90% bal oldali nyelvi lateralizáció

Balkezesek: 70% - bal oldali lateralizáció

15% - jobb oldali

15% - mindkét oldali

„Hasított agy” (split brain)

- A féltekéket összekötő kérgestest (corpus callosum) átmetszése
- Bal féltekébe kerülő információt ki tudja mondani, a jobb féltekébe kerülőt nem (pl. tárgy megnevezése), de a felismerés ép

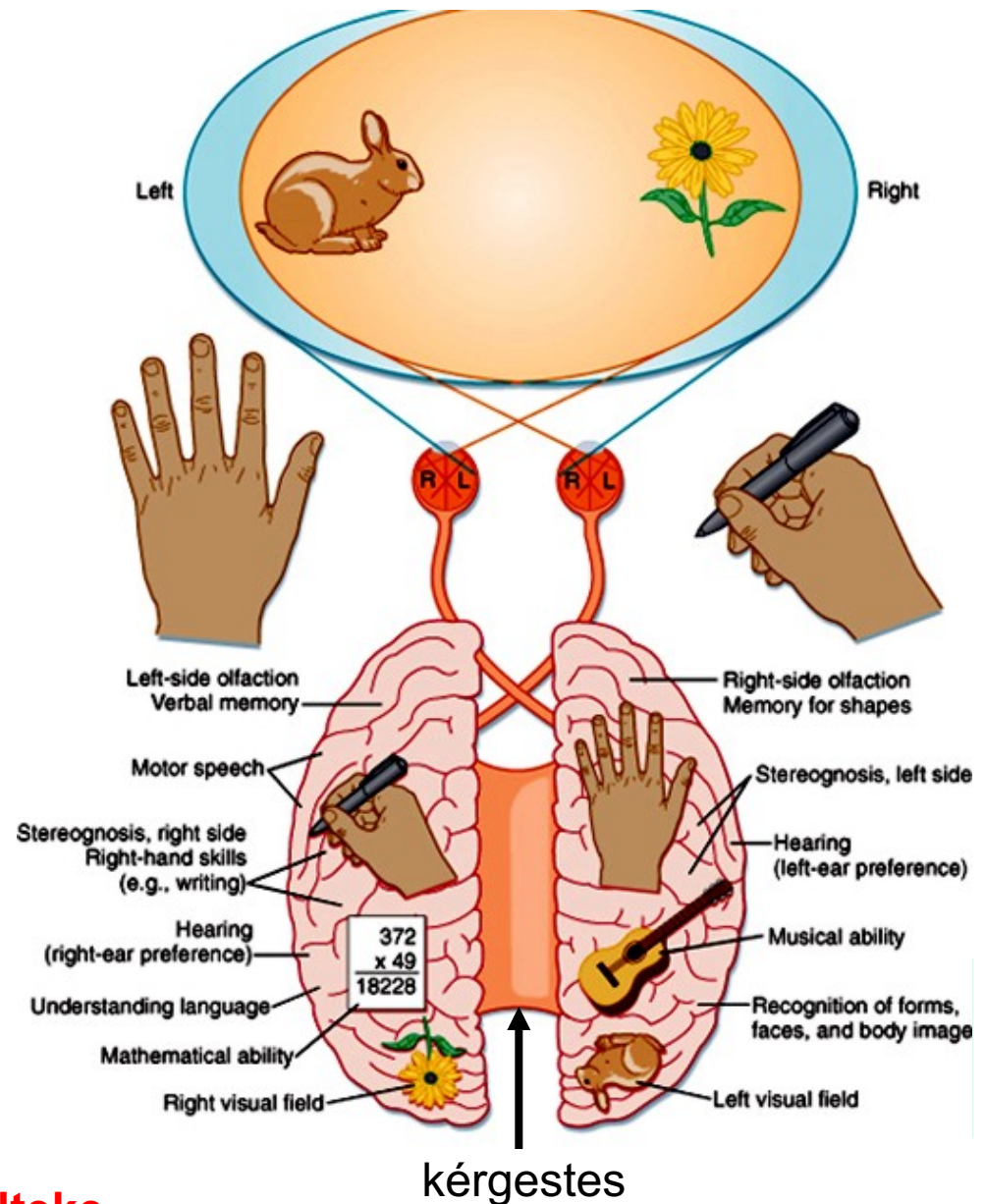
Alapfelvetés: férfiakban a nyelv kifejezettebben lateralizált, nőknél mindkét félteke (nemi ciklus hatása, hormonok?)

Bal:

- Írott és beszélt nyelv
- Számolás
- Racionális gondolkodás
- Részinformációk analízise

Jobb:

- A nyelv nem verbális részei
(**prosodia** = hanghordozás, érzelemkifejezés)
- Összetett vizuális ingerek, arcok feldolgozása
- Térbeli viszonyok érzékelése
- Részinformációk szintézise

**Nincs egyértelműen női és férfi félteke
(két félteke közötti összeköttetés nőknél erősebb?)**

Nincs generalizált modell a nemi különbségek tekintetében: MÓDSZERTAN!

Álszavak (fonológiai információ van, szemantikai nincs):
homloklebeny alsó részének fokozottabb aktivációja férfiaknál

Valódi szavak (fonológiai és szemantikai információ is van):
nincs nemi különbség

Történetek (grammatika, pragmatika): nőknél mindkét félteke aktiválódik

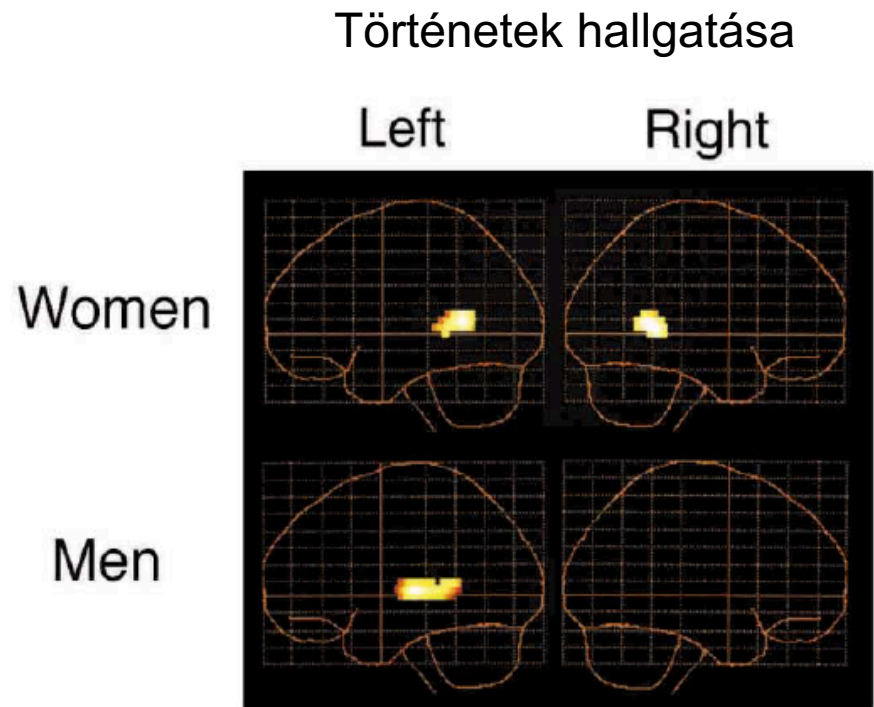
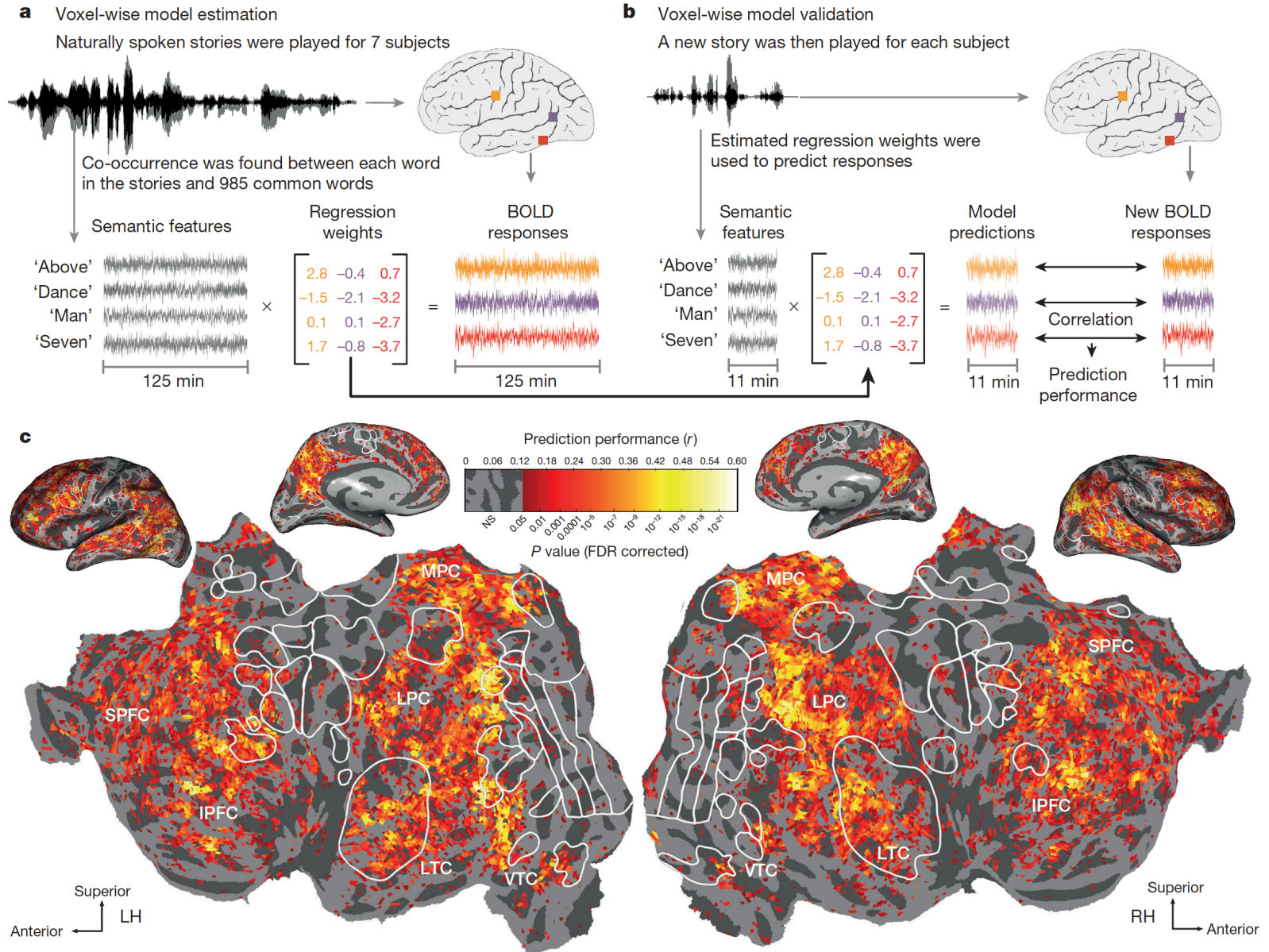
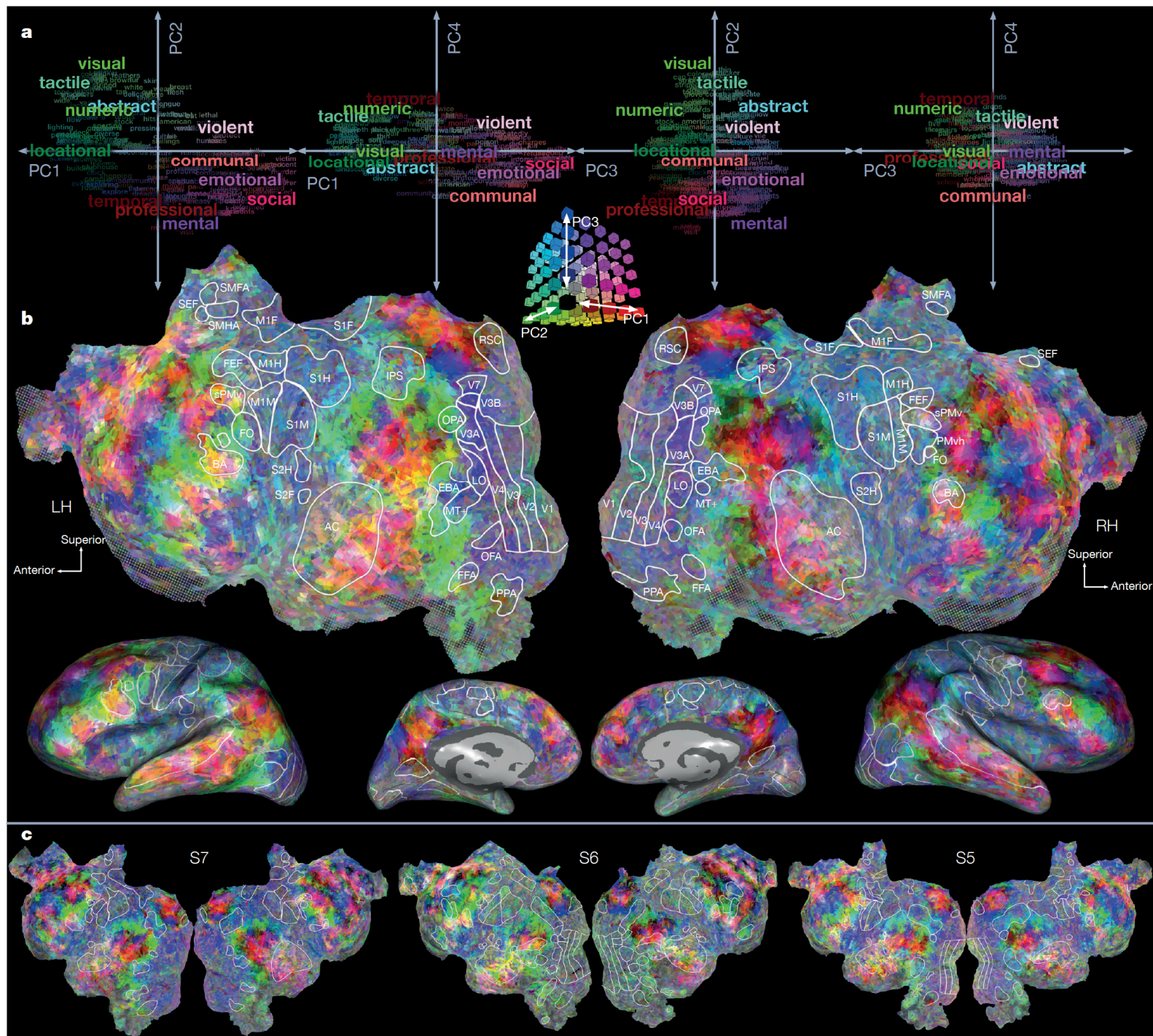

Fig. 1. Distribution of activated areas displayed on transparent brain hemispheres in women (top) and men (bottom) during passive listening to stories, as compared with the activation during listening to the reverse replay of the same stories. Colored dots represent pixels with Z-scores larger than 3.09. Reproduced from Kansaku et al. (2000) with permission from Oxford University Press

Narratív és szemantikus térkép az emberi agyban: 2016

**A nyelvhasználat evolúciós
jelentősége: miért fektet az
agy ennyi energiát a nyelv
létrehozásába?**

A nyelv szerepe az evolúcióban

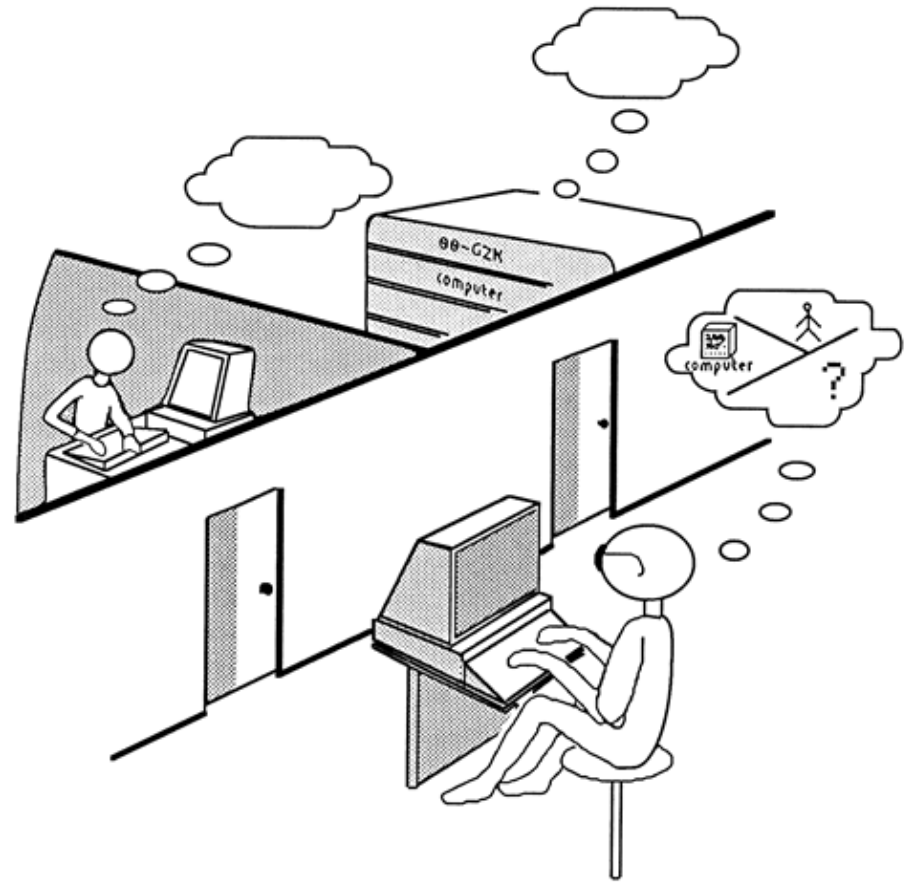
- A kommunikáció önzetlen?
- Háromféleképpen lehet az önzetlenség kifizetődő
 - Nepotizmus
 - Kölcsönös jócselekedetek
 - Párválasztás sikerességének növelése

Hogyan növeli a beszéd a párválasztási sikerességet?

- Kötődés erősítése
 - Közös dolgok feltérképezése
 - Élmények megosztása
- Partner fittségének felmérése
 - Pletyka
 - Mások társas és nemi élete
 - Kiterjesztett fenotípus megismerése
 - Partner múltja
 - Jövője, szándékai
 - Szellemi erőforrások felmérése

Szellemi erőforrások felmérése a nyelvhasználat alapján

- Turing-teszt: intelligens a gép?
- Intelligenciatesztek
 - IQ > 80: „sentence, consume, commerce”
 - IQ > 90: „designate, ponder, reluctant”
- Szellemesség, beszéd folyamatossága, értelmessége, a beszélő tudása, kifejezés árnyaltsága, eredetiség

Nyelvhasználat: önreklám

- Egymásra licitálás
- Szókincs
 - 60000, de 4000-et használunk 98%-ban
- Költészet/rap
 - Hátrányokkal nehezített nyelvhasználat
 - „pávafarok”

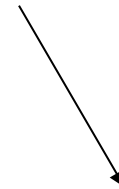
Szókincs és nyelvtan

Szókincs (mentális lexikon) és fejlődése

Női és férfi szavak

(puszi, cuki,
barom, tök jó, krapek)

Eltérések az általános szókincsben

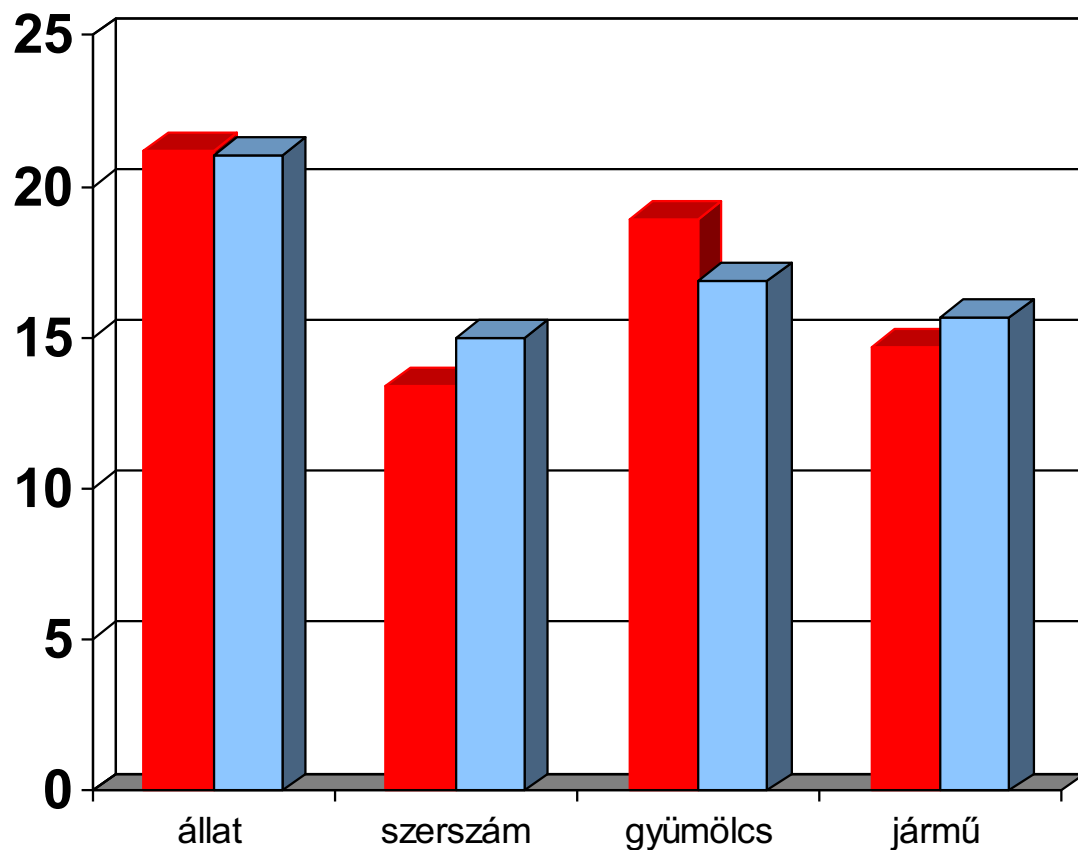
Szavak ismerete:
kevés nemi hatás

Mozgósítás (előhívás):
nemekre specifikus

A szókincs mozgósításának képessége a témától függ

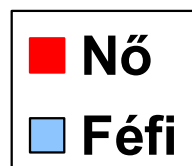
Kategóriákban (1 perc alatt hány elem)

Nők jobbak: élő, Férfiak jobbak: nem élő (Laws, 2004)

DE:

- Nemekre specifikus agnosia nincs
- Gyakorlás hatása

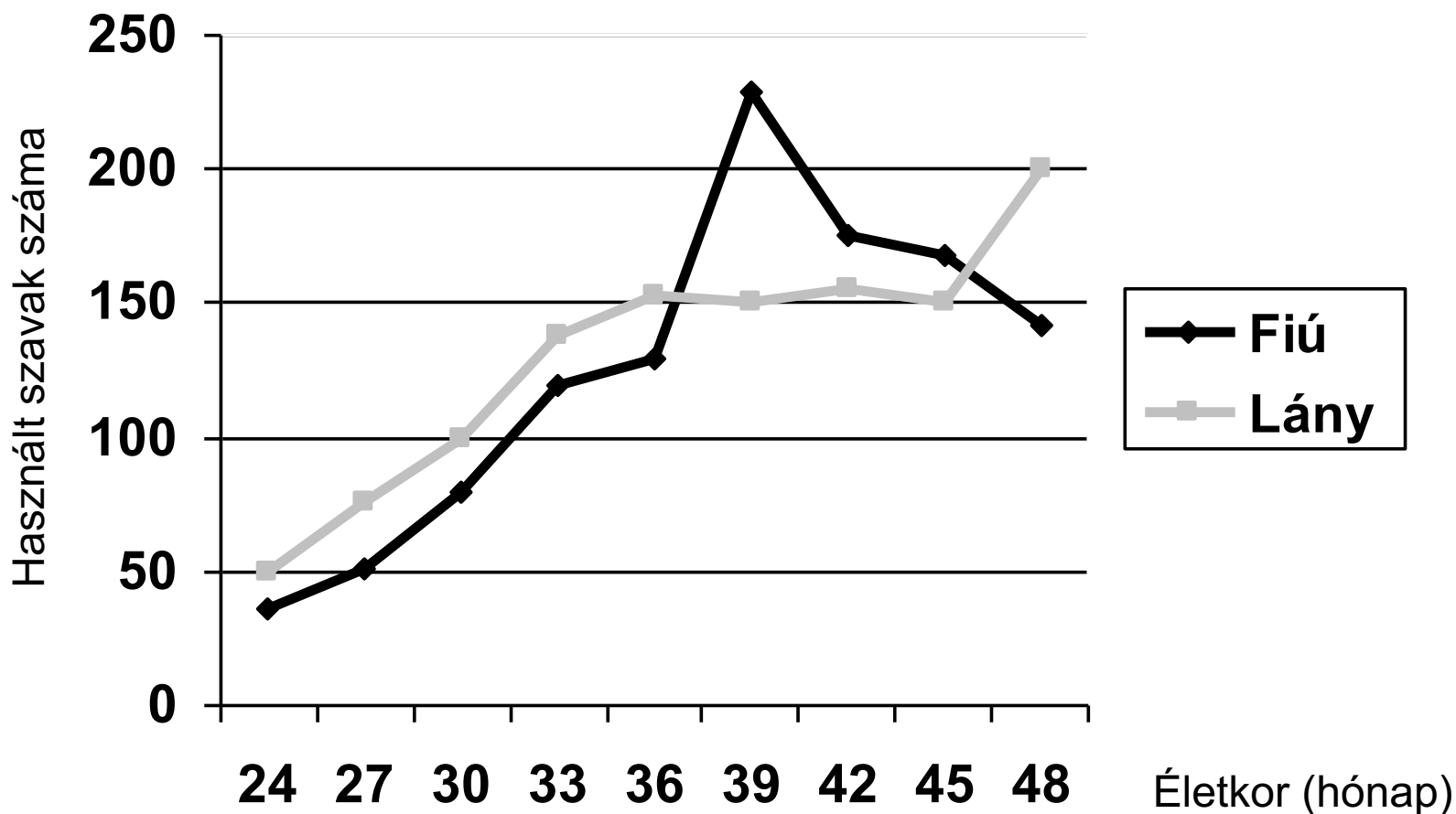
Szókincs fejlődése

1. Szavak előtti szakasz (0 – 1.5 év)
2. Egyszavas kijelentések szakasza (1.5 – 2 év)
50 – 150 szó
3. „Távirati” beszéd (2-3 év) – „szótári robbanás”
Napi átlag 10 új szó 18 éves korig
4. Fokozatos gyarapodás és bonyolódás (3>)

Lányok: az elején gyorsabbak (második nyelvnél is), társas funkciójú szavakat többet használják

A szókincs fejlődése

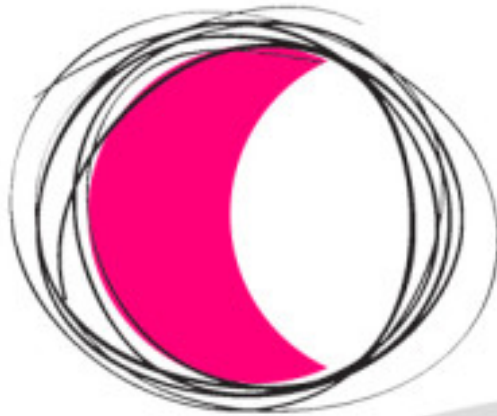
(Le Norman et al., 2008, spontán beszédben)

Nyelvtan fejlődése

- A fejlődés mérése a nyelvtani túlszabályozás által
 - Ló: „*lót*” – „*lovat*”
 - Angolban go: „*went*” – „*goed*”
(túlszabályozott forma)
- Túlszabályozásban van csekély mértékben nemi hatás: lányoknál kifejezett

Férfi és női stílusjegyek a kommunikációban

Agresszív
Én vagyok a fontos

Asszertív
Én és a másik is fontos

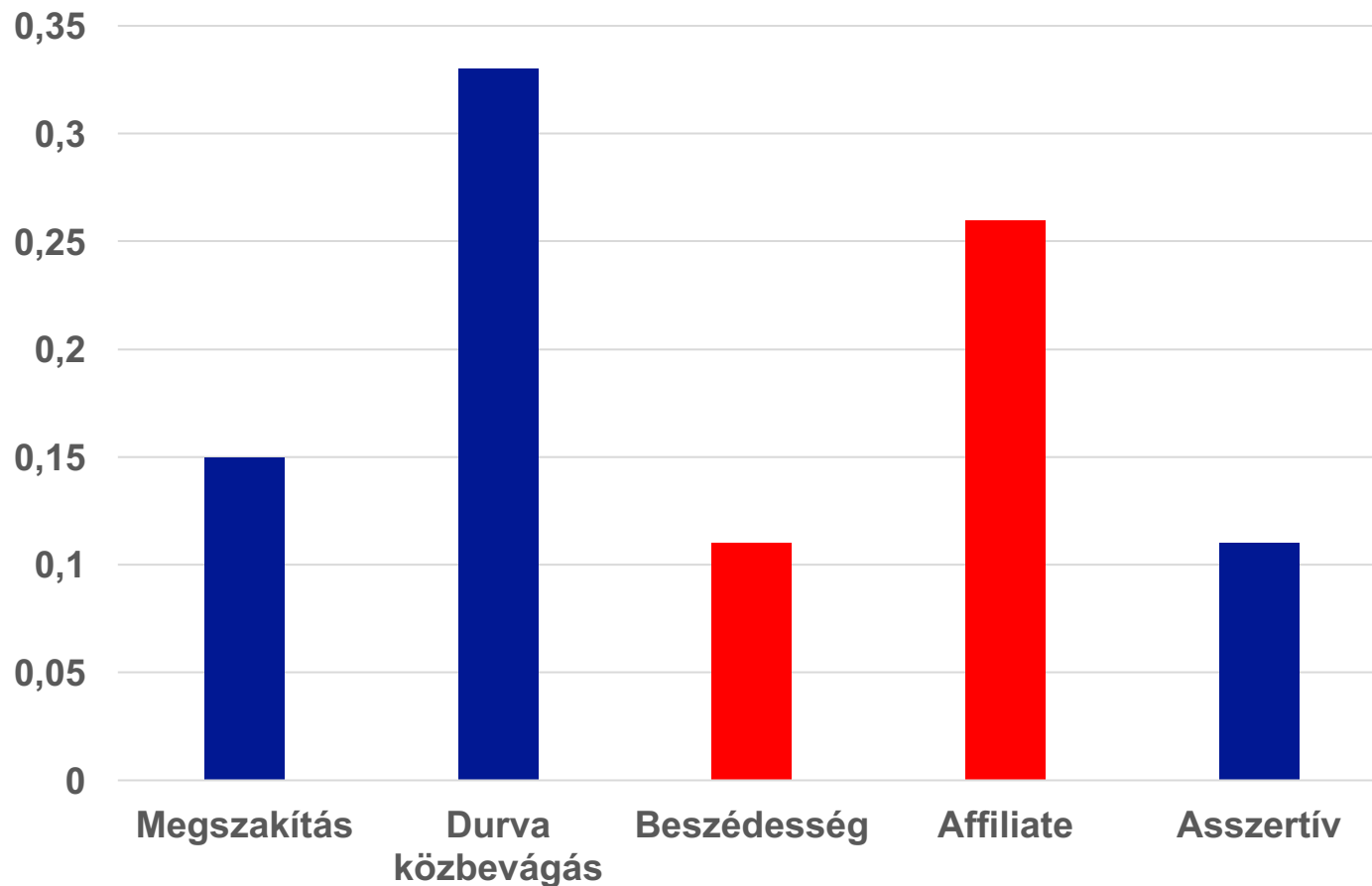
Passzív
A másik a fontos

Affiliate: kapcsolat létesítése, másik beszédtemájához való kapcsolódás (affiliate marketing)

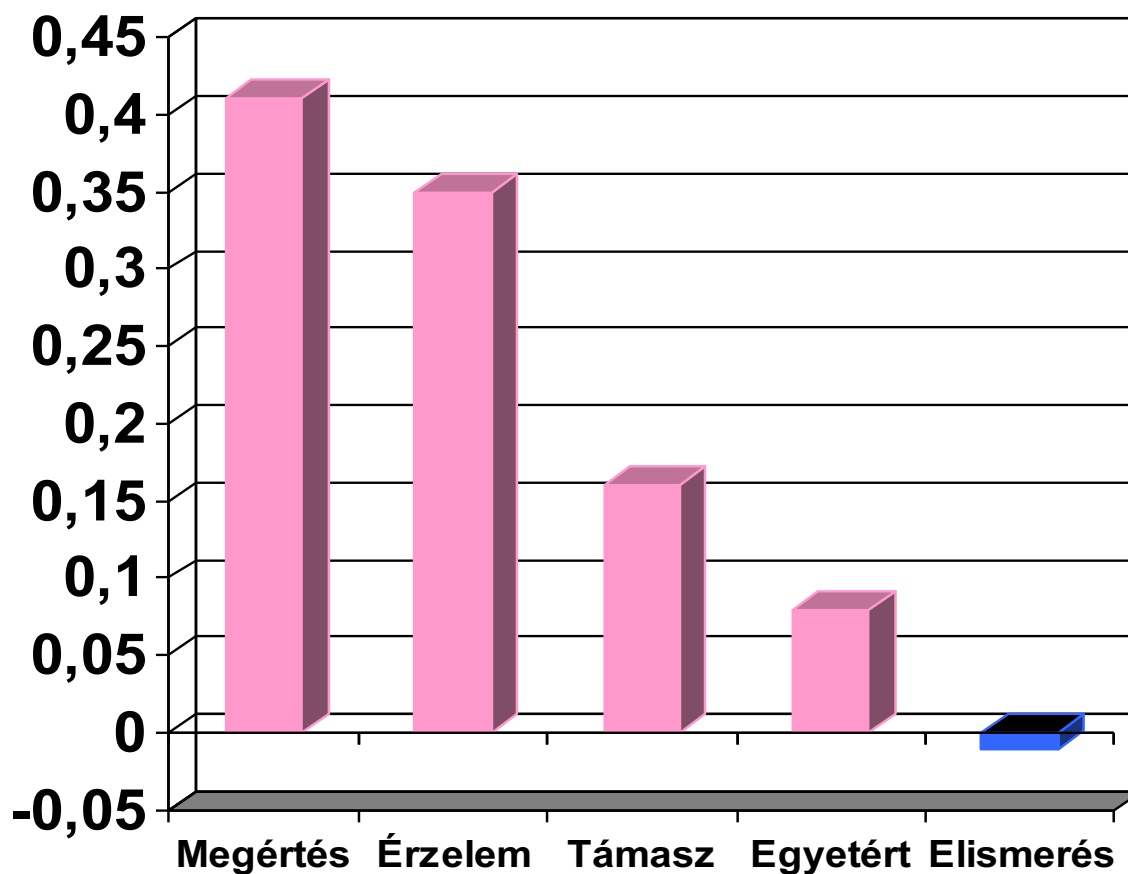
Asszertív: érdekérvényesítés a beszéden belül

Stílusjegyek a férfiak és nők beszédében

kék – férfi előny, piros/rózsaszín – női előny (d)

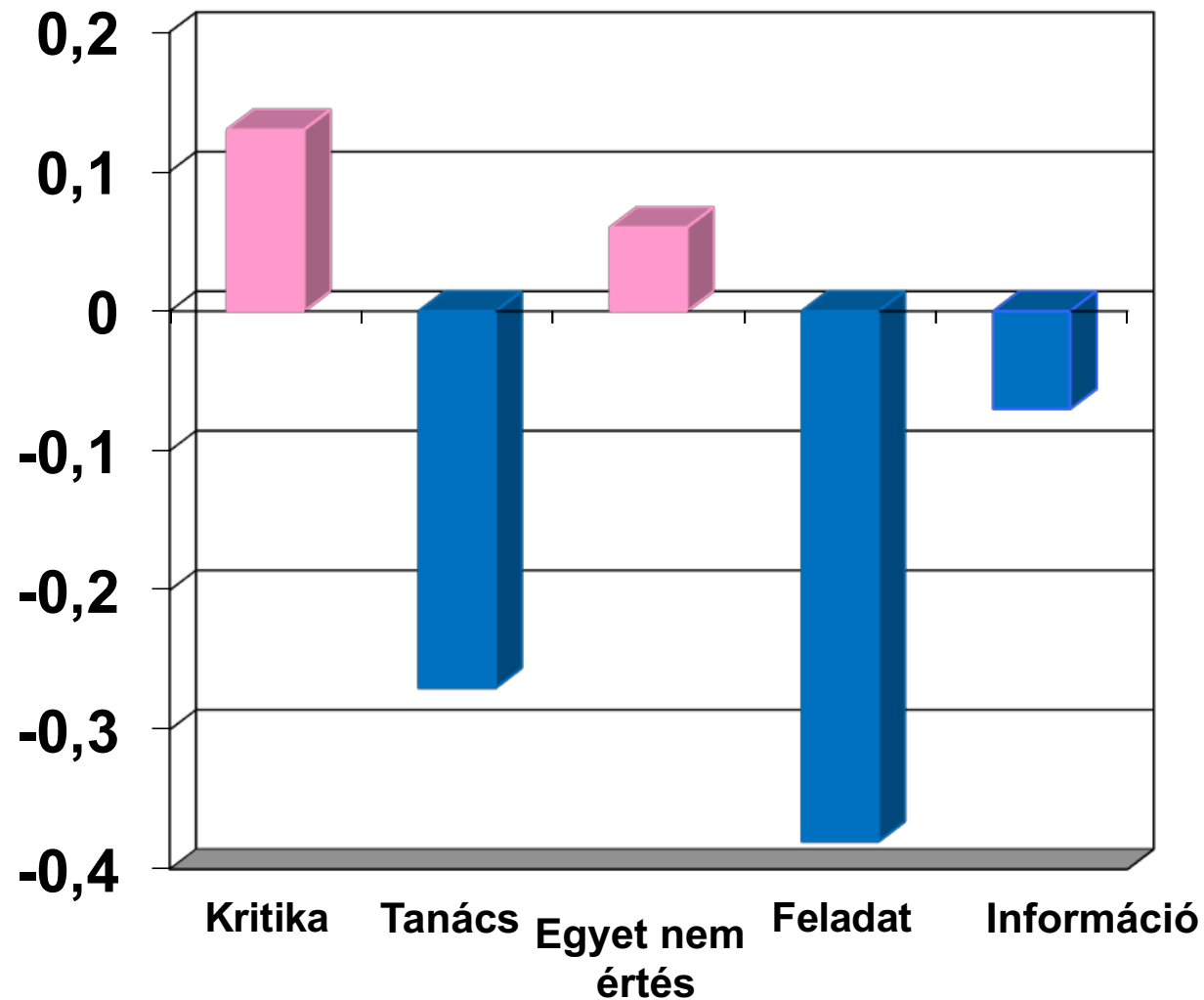

Affiliate (kapcsolódás) megjelenése a beszédben

rózsaszínű – nő
kék –férfi
(d)

Asszertivitás megjelenése a beszédben

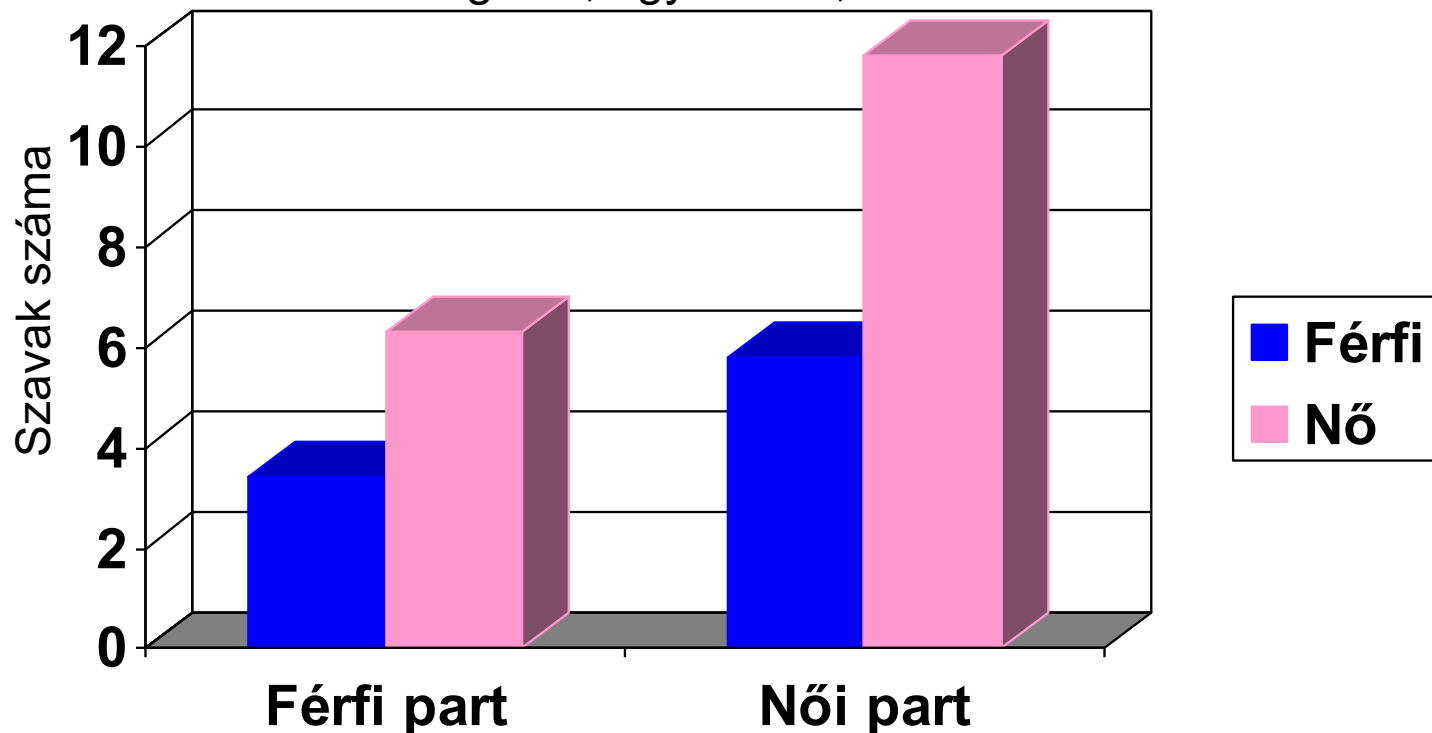

Női partnerrel több a pozitív társas motívum a beszédben

(Carli, 1989)

Szociális nyelv

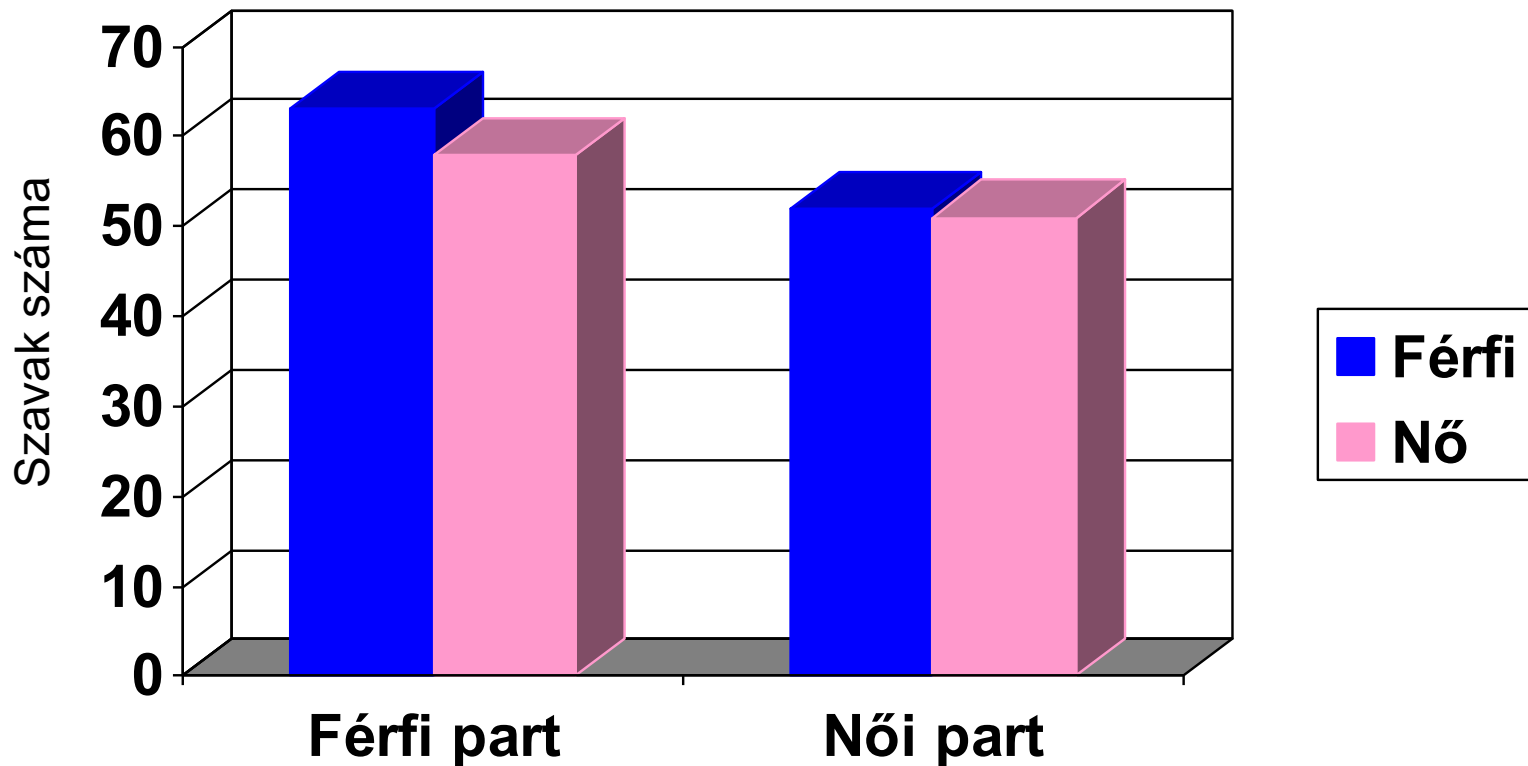
támogatás, egyetértés, bátorítás

Férfi partnerrel több a feladatreleváns beszéd

(Carli, 1989)

Feladatreleváns nyelv

Férfi és női stílusvonások összefoglalása

(Mulac et al., 2001 ,Helgeson, 2009)

Férfi

- Mennyiség utalás (sok, kettő)
- Ítéltetés (jó, hülyeség)
- Felszólítás
- Én-utalás (szerintem, nekem)
- Káromkodás
- Düh
- Hosszabb szavak

Női

- Fokozó határozó: tényleg, valóban
- Érzelemutalás
- Bizonytalanság (talán, mégsem)
- Tagadás (nem is annyira...)
- Kérdések
- Visszajelzések (ok, „ühüm”)

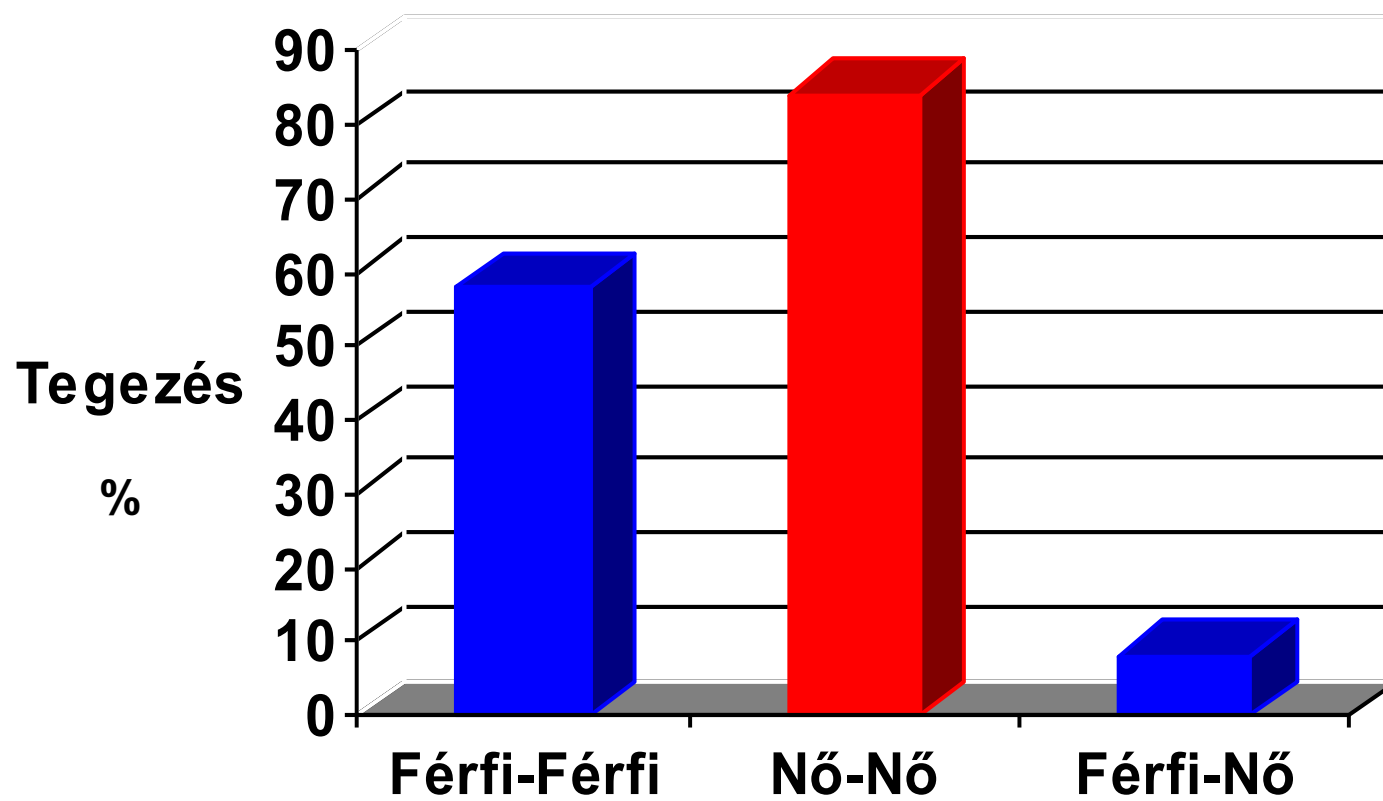
**Társas szabályozók a nyelvben
(tegeződés-magázódás, néven
szólítás, testbeszéd)**

Tegezés-magázás és néven szólítás: társas beállító rendszer

- Hatalom-szolidaritás szemantikája
- A tegezés az együvé tartozás jele lesz
- A tegező formák terjedése, szimmetriája
- Néven szólítás és becézés: intimitás és a hely kijelölése (kedveskedés és dominancia)
- Mennyire nemfüggő?

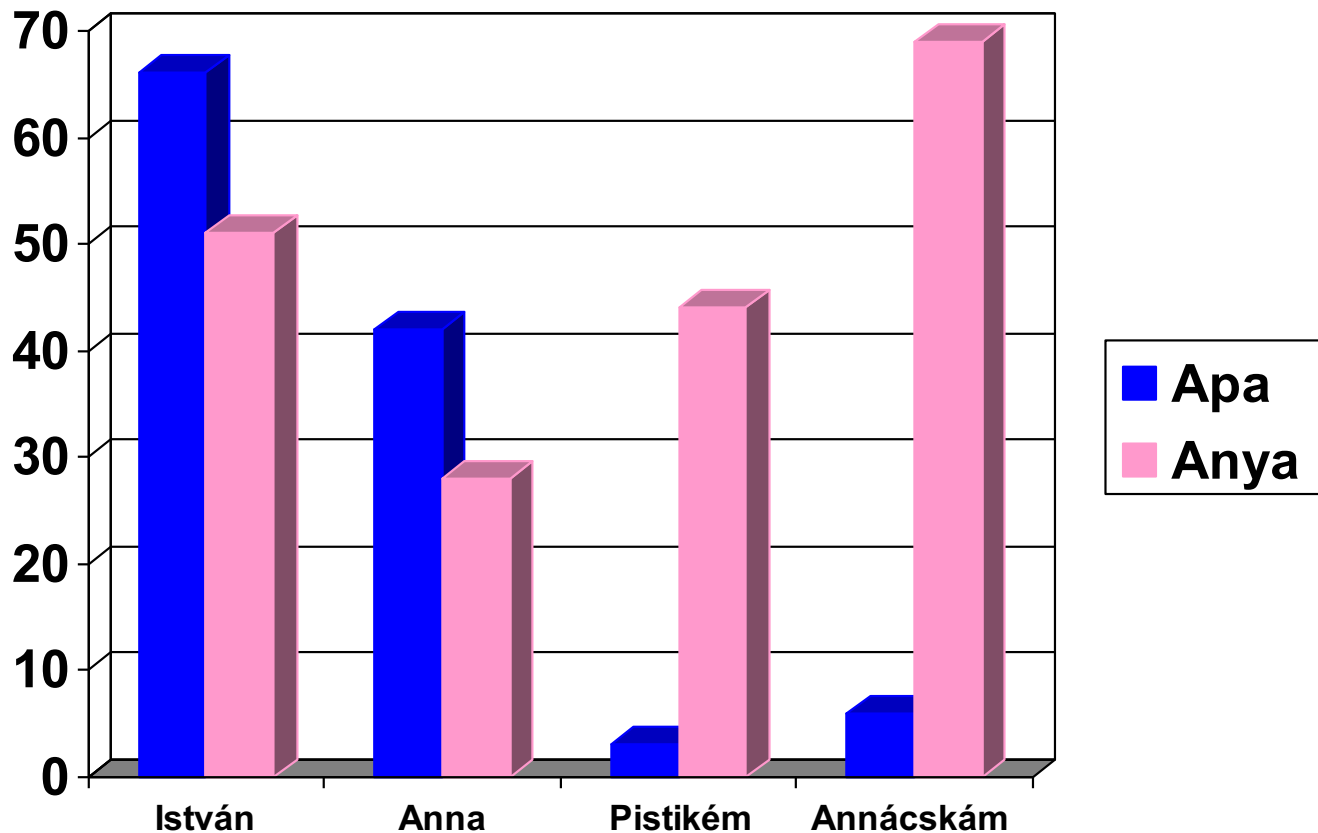
Tegeződés egy nagyvállalatnál

(Reményi Andrea, 2004)

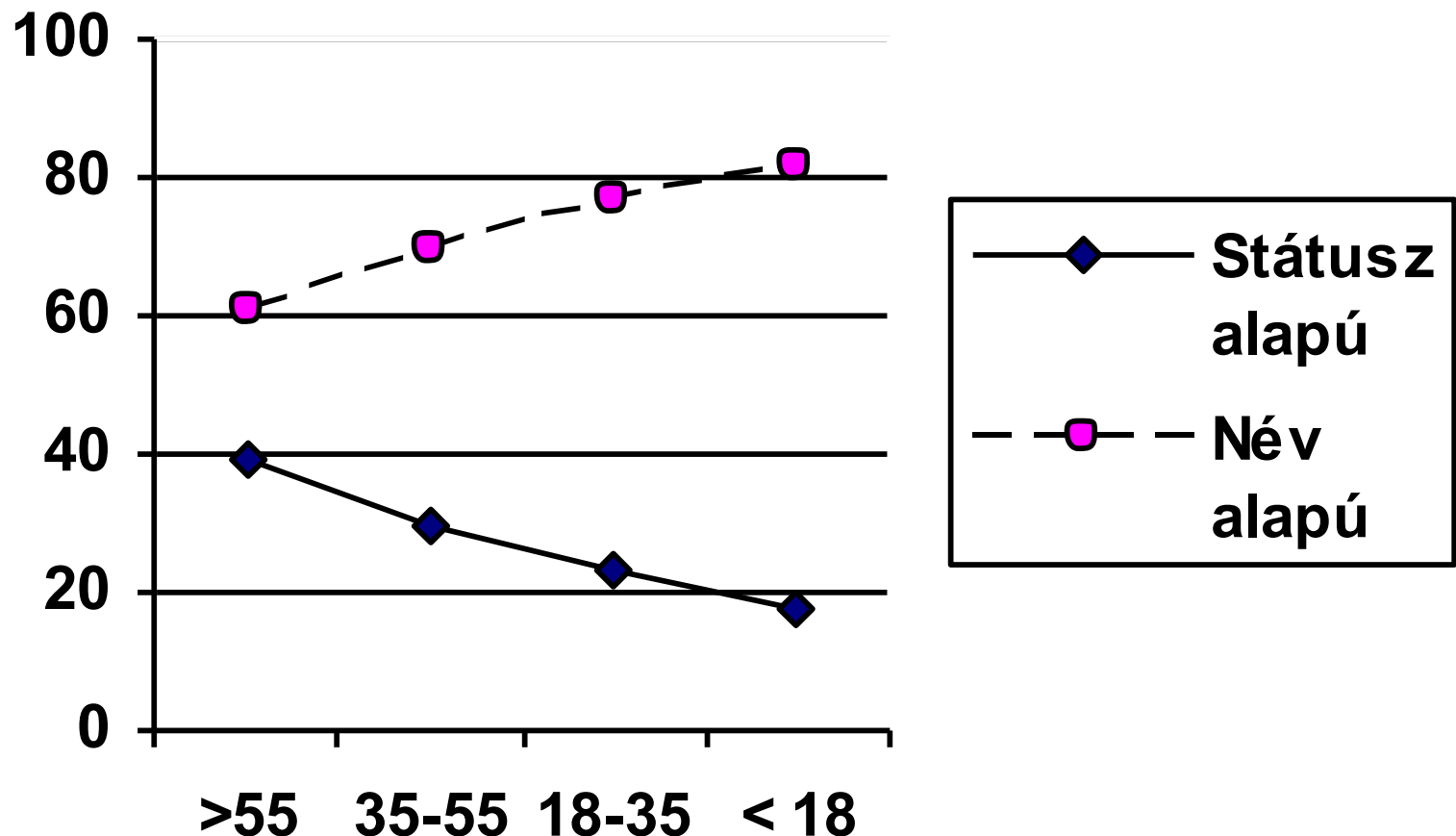
Egyetemista korúak megszólító formái a szülők részéről

(Domonkosi Ágnes)

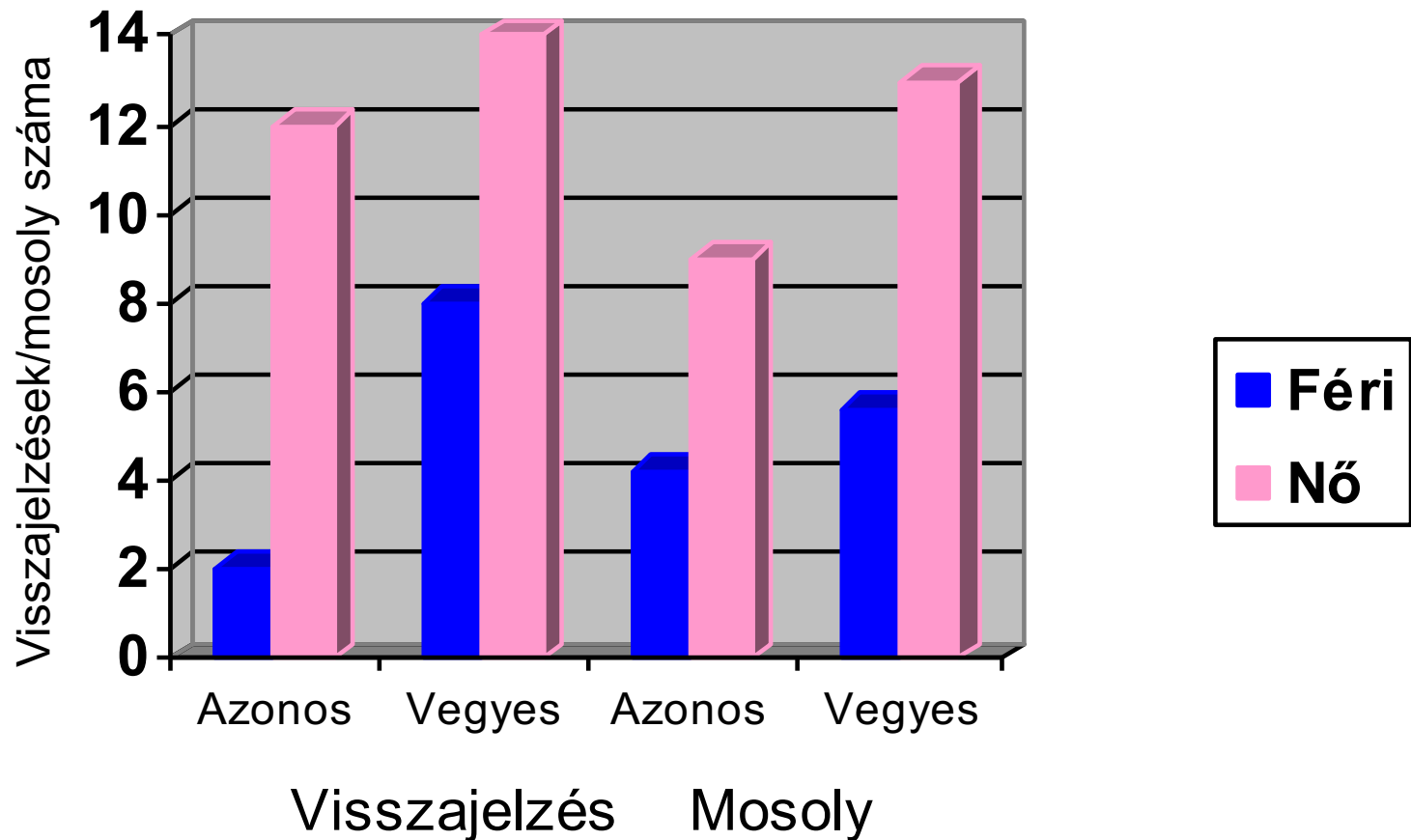
A gyermekek státusz alapú (fiam, lányom) és név alapú (Józsi, Józsikám) megszólításának változása az elmúlt fél évszázadban

(Domonkosi Ágnes, 2002)

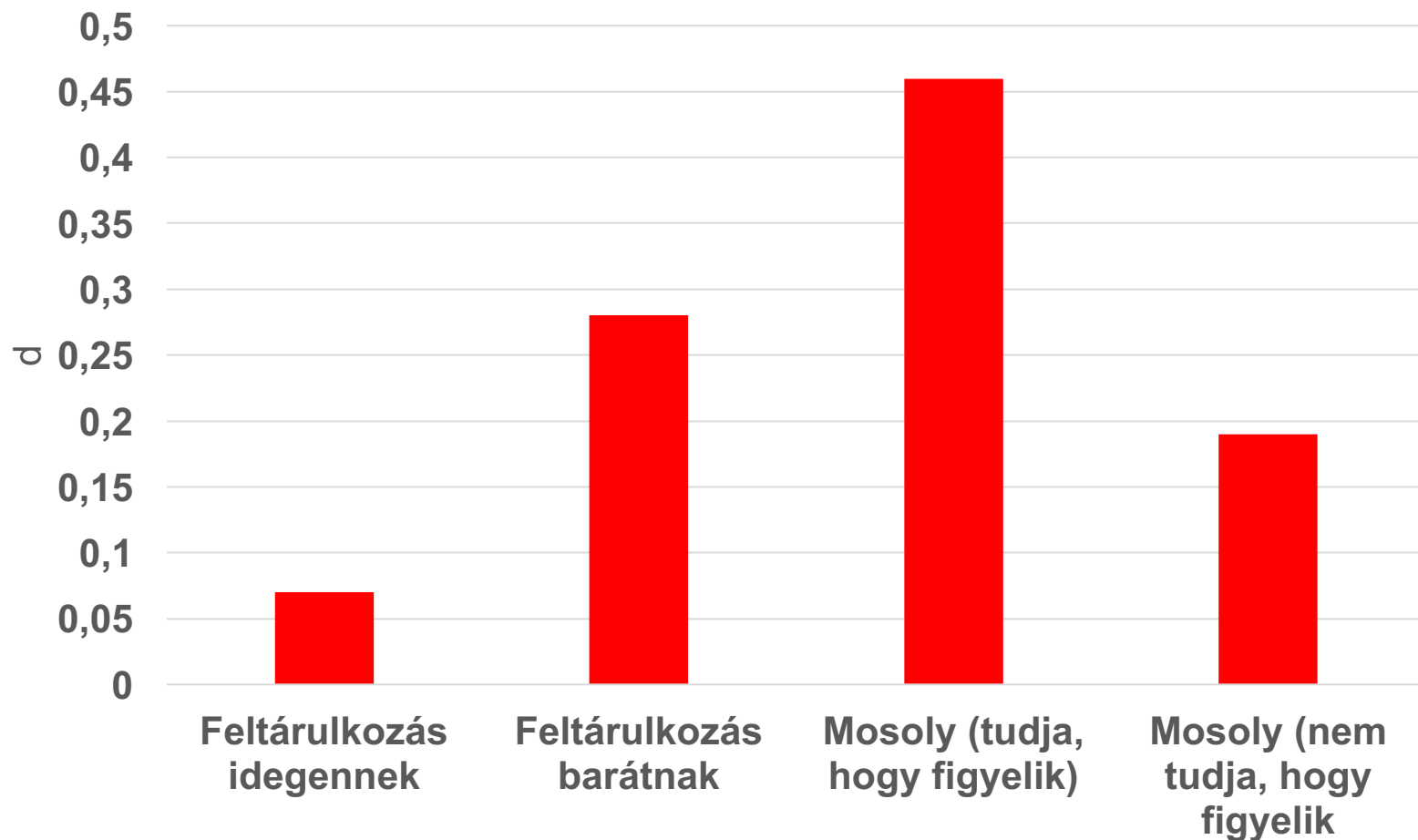

Társas beállítás a tegezésen-magázáson túl: érzelmi visszajelzések és mosoly azonos és különnemű dialógusokban

(Bilous és Krauss, 1988)

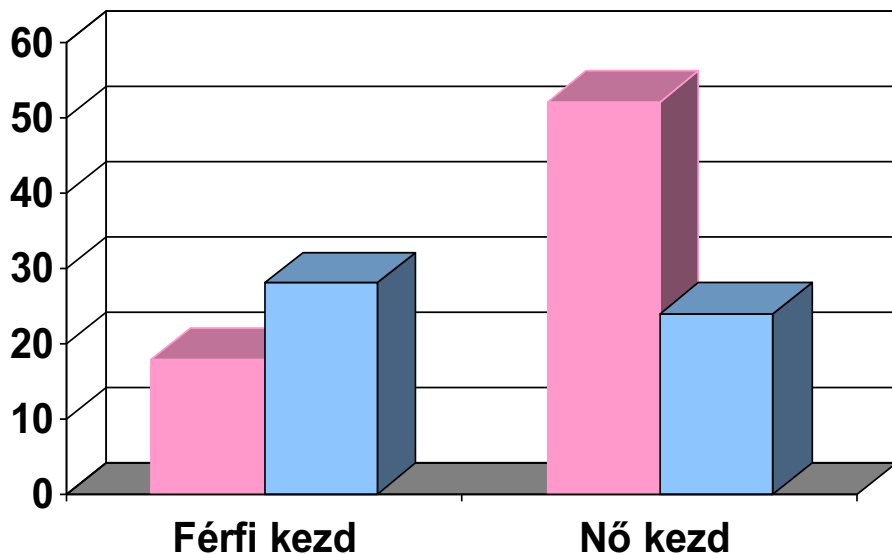
Feltárulkozás és mosoly: a női előny specificitása (barátok, társas megfelelés)

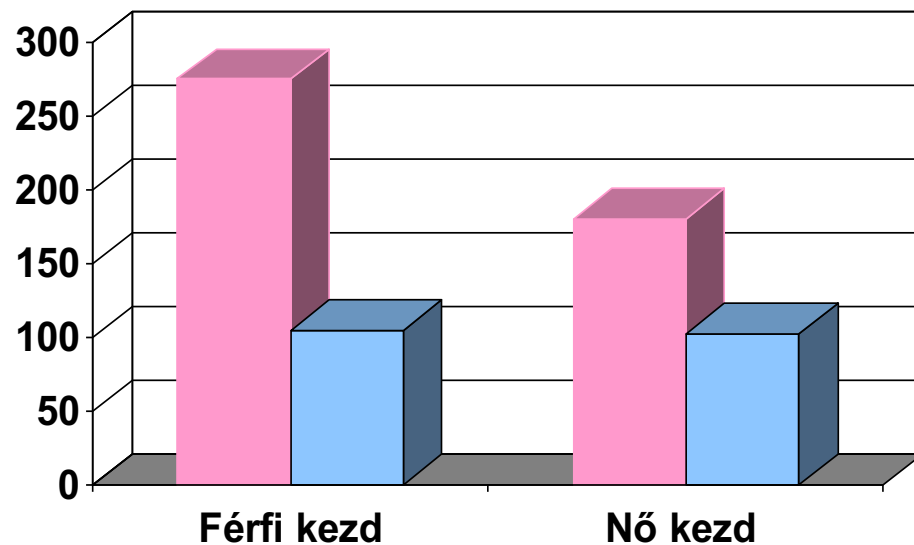
Érintések száma a kommunikáció közben

(William, 1990)

Gyerekek

Felnőttek

SZEMKONTAKTUS SZEREPE

Női típus

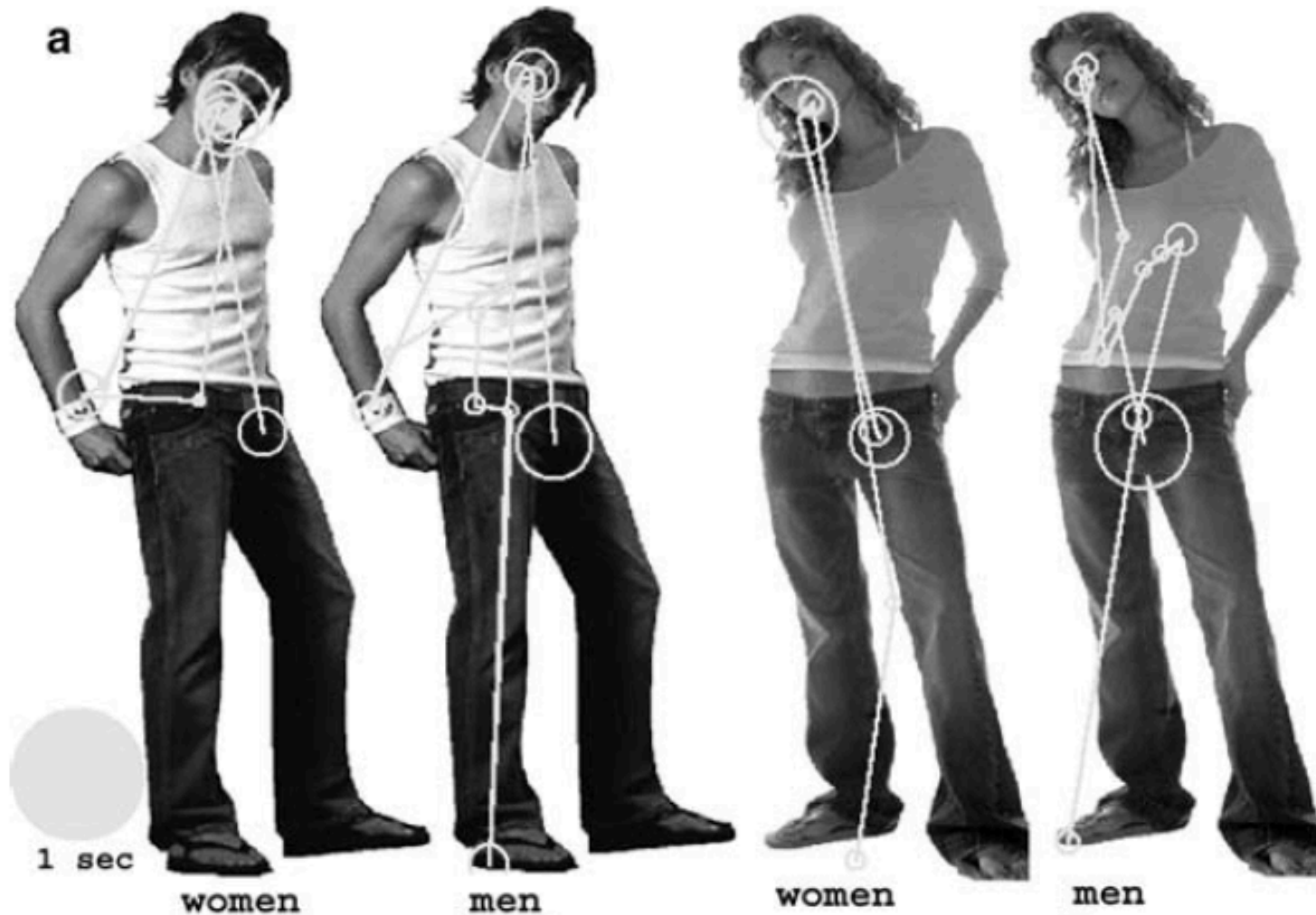
- A másik személy belső állapotának felmérése (mentalizáció, empátia)
- Saját elfogadottság megítélése
- Szubmisszív viselkedés (tekintet lesütése, engedelmesség)

Férfi típus

- Státusz és dominancia kifejezése (hosszabban fixált tekintet)
- Szemkontaktus kerülése, rövideége („nem vagy fontos”, „nem támadok”)

A két típus keveredése mindkét nemben megfigyelhető a nemi egyenlőséggel (gender equality index) párhuzamosan.

Hogyan tekintünk végig a másik nem képviselőin férfiként és nőként?

Összefoglalás

- Agyi lokalizáció: nincs egyértelmű nemi különbség
- A nyelv tényyszerű információon túli jelentősége: evolúciós fitness, intellektus, státusz
- Szókincs és nyelvtan: fejlődés és gyakorlás
- Kommunikációs stílus: affiliate, asszertív és a társas beállítódás nemi jellegzetességei
- Nyelv és dominancia
- Nem verbális jelzések (érintés, szemkontaktus)